

Planika.¹⁾

Spisal Avguštín Šabec.

a sv. Lovrencija dan je bilo. Rano zjutraj so se jeli okolo krčevinske šole zbirati otroci, da napravijo v družbi s svojim gospodom učiteljem dvednevno planinsko potovanje na neko, dobrih pet ur od vasi Krčevina oddaljeno, skoro petnajststo metrov visoko goro. Tega koristnega in poučnega potovanja se je udeležila komaj desetina krčevinskih šolarjev, ker je bilo za večino to potovanje pretežavno, drugi pa bi bili sicer radi šli, a so morali zaradi obilnih domačih opravil ostati doma.

Še v dobi pouka je gospod učitelj večkrat omenil to goro in prelepi razgled z nje. Povedal pa je tudi učencem, da cvete na nji obilo raznovrstnih planinskih cvetic in da izgleda v letnih mesecih njen vrh kot kak cvetični vrt. Vsakokrat, kadarkoli jim je kaj omenil o tej gori, se je lahko uveril, da izražajo obrazki učencev željo, biti enkrat na tej gori. Spoznavši to njihovo željo, jim je proti sklepu šolskega leta obljubil, da napravi v počitnicah, in to ob ugodnem vremenu, na sv. Lovrencija dan z njimi planinsko potovanje na to goro.

Dvanajst jih je odkorakalo iz vasi. Preskrbljeni so bili vsi z vsem, kar je bilo potrebno za pot na tako visoko goro. Imeli so močno obutev, ki so jo dali nekateri celo podkovati, da bi se bosí ne vrnili z gore. V rokah so imeli krepke gorjače, podobne pravim planinskim palicam, ki so si jih sami urezali in po svoje pripravili za pot. Na hrbtih ali pa v rokah so nosili nahrbtnike, oziroma culice, v katerih so imeli shranjeno hrano in druge

¹⁾ V latinščini: *Gnaphálium leontopodium*.

potrebščine. Vedeli so, da se na gori razen mleka in sira ničesar ne dobi in je neobhodno potrebno, da neso živež s seboj.

V sosednji vasi so se mladim izletnikom pridružili še Otorepčeva Milica, Poljančeva Angelica in Završnikov Jakec, tako da je ves mladi zbor z gospodom učiteljem vred štel šestnajst članov.

Solnce je močno pripekalo. Pa vkljub vročini so mladi hribolazci čvrsto stopali po strmem pobočju navzgor.

Pot na goro je najprej držala po senčnatem gozdu. Prijetno je bilo sicer korakati po tem gozdu zlasti zato, ker je gosta senca dreves branila pekočim solnčnim žarkom vhod v to gozdno tišino. Obenem pa je bilo tudi dolgočasno. Saj ni bilo o tistem lepem in veselem življenju, kakršno je bilo meseca maja in deloma še junija v gozdu, več duha in sluha. Izginilo je krasno pomladno cvetje, utihnilo veselo ptičje petje.

Ko so prišli iz gozda, so jo zavili na prve gorske senožeti, po katerih so se v vijugastih stezah pomikali vedno višje in višje ter slednjič dospeli do zadnje gorske vasice, Hum imenovane. V tej vasi jim je bil odmenjen daljši počitek, da si utolaže lačne želodčke, pogase mučno žejo ter si okrepe telo za daljno pot.

Tako telesno poživljeni in pokrepčani so se po dveurnem odmoru odpravili iz vasi. Pot je prihajala čimdalje bolj strma in utrudljiva, a dolgotrajni počitek jih je tolikanj okrepil, da jim tudi ta strmina ni delala nikakih preglavic.

Po večurnem korakanju so naposled dospeli do planinskih koč, ki so stale tikoma pod vrhom gore. V njih so prebivali pastirji, ki so črez poletje tod pasli živino.

Ker ni bilo na tej gori nikake posebne koče, namenjene za prenočišča hribolazcem, so bili naši mladi turisti primorani prositi pastirje, da so smeli prenočiti v njihovih kočah. Kot dobre znance iz doline so jih ti z veseljem sprejeli ter jih pogostili z mlekom in sirom.

Završnikovega Jakca je posebno zanimal solnčni zahod, zato je zbral nekoliko tovarišev okolo sebe ter jo z njimi mahnil na vrh gore, da tako vzame slovo od zahajajočega solnca.

Ni še dobro nastopila noč, že je postalo po kočah vse tiho in mirno. Zaradi utrujenosti je deca zgodaj legla ter kmalu zaspala.

Noč je bila viharina. Že spotoma so opazili naši hribolazci, da so se od vzhodne strani zbirali hudourni oblaki. Z vso silo je jel okrog enajste ure vihar tuliti okolo koč. Menjavali so se bliski in treski in votlo gromenje je strahovito odmevalo od gore v goro. Začelo je deževati izprva po malem, nato pa zmeraj bolj in bolj, nazadnje pa je lilo tako, kot bi se bil utrgal oblak. Strašna je nevihta v gorah! K sreči ni to hudourje trajalo dolgo. Pastir, ki je po končani nevihti stopil na plano in pogledal okolo sebe, je sklepal iz zvezd, ki so se zopet svetlo lesketale na nebesnem svodu, da bo prav lep dan.

Komaj se je začelo daniti, že je postalo po kočah vse živo. Otroci so željno čakali, kdaj jim napoči tisti srečni trenutek, ko bodo z vrha gore

opazovali vzhajajoče solnce ter se radovali krasnega razgleda. Zato je vsakdo hitro ostavil ležišče, si poravnal obleko, použil nekoliko mleka ter se pripravil za odhod na vrh. Ko so bili vsi pripravljeni za odhod, so se še zahvalili gostoljubnim pastirjem za prijazni sprejem in za postrežbo ter odšli. V dobri četrť uri so dospeli na vrhunec ter posedli z gospodom učiteljem vred po skalnatih tleh.

Od vzhodne strani se je začelo čimdalje bolj svetlikati in daniti. Nebo, najprej svetlosivo, je prešlo v modro barvo, a ta modrina je prehajala čimdalje bolj v krvavordeče, kar je pričalo, da ni več daleč do slovesnega trenutka, ko se pripelje solnce kot kralj v vsem svojem sijaju izza daljnih gorá. To preminjanje barv je otroke kar osupnilo. Kot zamaknjeni so zrlí ta prirodni prizor, ki mora geniti vsakogar, ki ga je kdaj opazoval s kake gore. Čimdalje svetleje je postajalo. Razlili so se že prvi, kot zlato svetli solnčni žarki po nebesnem svodu, a takoj za njimi je prikukal srpast pas krvavordeče solnčne oble. Kar vidno je postajala ta vedno večja in večja, dokler ni splavala v vsi svoji krasoti in popolni obliki tam na daljnem vzhodu v svobodno ozračje. Čaroben prizor! Otroci so kar ostrmeli nad tem prizorom, ker kaj tako čudovito lepega še ni videlo njih oko.

Nočne tmíne so se začele po dolinah polagoma izgubljati in ni bilo treba dolgo čakati, da je zavladal vsepovsod dan. Krasen razgled se je odprl na vse strani. Ker je ponoči deževalo, je bilo ozračje še bolj čisto kot sicer, tako da je gledalo vsako oko daleč preko slovenske domovine. Prvi pogled je veljal sevéda domačim vasem. Tam daleč v dolini so se blestele čedne hišice ljube rojstne vasi Krčevine. Kaj dobro se je ločilo šolsko poslopje izmed njih. Videli so tudi domačo župno cerkev in druga poslopja. Ni jim bilo dolgo razmišljati, in določil je vsakdo natanko dom, kjer mu bivajo skrbni starši, bratje in sestre. Otorepčeva Milica v družbi s Poljančevo Angelico in Završnikovim Jakcem pa je kazala ob pogledu na domačo vas nekam otožen obraz. Vzrok temu je bil, ker niso videli rojstnih svojih hiš kot drugi učenci, ker jim jih je zakrival vmes stoječ hrib.

Ko so si otroci dodobra ogledali svojo domačijo, se je zdelo gospodu učitelju potrebno, da jim opiše še razgled širom slovenske domovine, ki se jim odpira pred očmi. Pokazal in pojasnil jim je najprej severno stran. Na tej strani kipe tam v daljavi mogočne slovenske planine s sivim očakom Triglavom visoko proti nebu. Zahodna stran odpira vpogled v solnčno in rodovitno Primorsko in Furlanijo. Na vzhodni strani so zapazili sicer deloma še v megli se nahajajočo slovensko stolico, belo Ljubljano s starodavnim gradom, a proti jugu se je razgrnilo preko sivih kraških pleš Jadransko morje pred njihovimi očmi. Kar v glavo jim ni šlo, da bi bila ta ravna in gladka ravan res morje, a ko so z daljnogledom, ki ga je gospod učitelj prinesel s seboj, zapazili to morsko gladino z obilimi parniki in jadrnicami bližje, so se šele uverili, da je to res morje. Kaka radost in zadovoljnost! Kako presenečenje! Tega ni mogoče popisati.

Ko so se otroci naužili lepote slovenske zemlje, jim gospod učitelj reče to-le:

»Mnogo lepega ste danes videli in marsikak nepozaben spomin ponesete s seboj z gore. Ne bilo bi pa dosti, ako bi ponesli le takih spominov domov. Tako planinsko potovanje bi bilo nepopolno. Treba je, da prinesete z gore tudi kak tak spomin, s katerim se boste vidno lahko ponašali, da ste bili res v planinah, in to so nad vse lepe — planinske cvetice. Tudi na tej gori je teh precej. Opominjam vas pa, da jih ne natrgajte preveč, zlasti ne s korenino, ker so te bolj redke, in bi jih z neprestanim trganjem lahko čisto iztrebili. To bi bila za planine velika škoda. Posebno je paziti na eno, da ne izgine z naših planin. Ta cvetica, nekaka kraljica vseh planinskih cvetic, raste tudi na tej gori, in sicer prav blizu nas, zato hočem eno poiskati, jo odtrgati ter vam jo opisati.«

Gospod učitelj si poišče eno, ki je cvetela v neposredni njegovi bližini, ter pove o nji učencem to-le:

»Cvetico, ki jo imam v roki in ki zasluži po vsi pravici ime kraljice planinskih cvetic, imenujemo planiko. Svoje lepo ime ima odtod, ker raste in cvete le po visokih, skalnatih planinah, kjer je takorekoč njena prava domačija. Res je sicer, da se da tudi v dolinah tuintam umetno vzgojiti, a tu nima svoje lepe, praznične, volnate obleke in v najmanjem ni podobna svojim planinskim sestricam. S tem najbolj pokaže, da je ona prava hčerka planin in hoče taka tudi ostati.

Planika ima v zemlji valjasto, napošev rastočo koreniko, ki je po svojem ustroju jako močna. Ta moč ji namreč pripomore k temu, da prodre skozi razpokline v skalah na noter in pririje še do tako majhne množine zemlje in si tako zagotovi obstoj.

Iz korenike poganjajo kvišku stoječa, enojnata, do enega decimetra dolga stebila, ki so kot vsa rastlina belo volnata. Na teh se nahajajo črtasto suličasti listi, ki so ob robu beli. Ti stoje premenjalno po stebilu.

Vrh stebel je več majhnih, jajčastih ali oblih cvetnih koškov, kobuljasto vkup združenih. Koške podpira več podolgastih, pakrožnih, jako volnatih ovršnih ali krovnih listov, ki dajejo vsemu razcvetju podobo zvezde.

Planika sodi kot kresnica v vrsto košaric, zato naj velja glede njenega nadaljnjega ustroja vse isto, kar sem povedal o kresnici.

Enega pa ne smemo prezreti, kar je takorekoč last planike, in to je njen volnat kožušček, v katerega je zavita vsa rastlina, posebno pa ovršni listi. Ta njena lepa obleka ni zanjo brez pomena. Kakor sem že omenil, raste planika med skalovjem, kjer je časih komaj za moško pest zemlje. Da izhlapi iz tako majhne množine zemlje mahoma vsa voda, je več kot umevno, zlasti še, ker raste planika navadno ne daleč od ločnice večnega snega, tedaj v krajih, kjer gospodarijo močni vetrovi. K izhlapevanju pripomore pa tudi vroče poletno solnce, ki ga je deležna v še enkrat večji množini kot dolinske cvetice. V takih razmerah bi se nikakor ne mogla vzdržati, ko bi ne imela nekoga, ki jo varuje pogina, in ta je njen volnat kožušček. On zadržuje prenašlo izhlapevanje iz rastline same in podaljšuje s tem njeno življenje, oziroma njen obstoj.

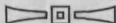
Planika je kraljica planinskih cvetic in zvesta hčerka planin. Prava domovina planinskim cveticam so le planine, zato v dolinah navadno tudi ne uspevajo. Od dolinskih cvetic se odlikujejo po veliko lepših barvah in vonju, tako da jih planinec rad prinaša s seboj v dolino. Pred vsemi ljubi seveda planiko, s katero okraši svoj klobuk, ker ve, da mu bo ta edina zvesta ostala in ga, ne izpremenivši svoje podobe, spremila v dolino. Planika ostane namreč tudi posušena taka kot je cvetoča.

Če opazujemo v mesecu avgustu prirodo v dolini in jo primerjamo s planinskim cvetjem, se nam nehoté zazdi, kot bi se v tem mesecu preselilo cvetje iz dolin v planine. In kako tudi ne. Na planinah toliko krasnega, raznobojnega, pestrega cvetja, v dolinah pa skoro nič. Ni čuda tedaj, če vleče človeka na planine, saj naleti tu zopet na cvetno pomlad, od katere bi se ne ločil nikdar. Vsem planinskim cvetkam na čelu pa je planika in to zaradi svojega izredno lepega cvetja, posebno pa še zatorej, ker ostane posušena taka kot je cvetela. Po vsi pravici jo tedaj nazivljemo lahko ne le kraljico planinskih, ampak avgustovih cvetic sploh.“

Po končanem popisu so se otroci razkropili na vse strani in si nabrali vse polno raznovrstnih planinskih cvetic. Kot pravi hribolazci so si dečki okrasili z njimi klobuke, deklice pa so si povezale lične šopke. Najbolj ponosni so bili seveda na planiko, o kateri so zvedeli vrh gore toliko lepega in poučnega. Tako ovenčani so se veseli in ukaje vrnili do koč. Tu so se potem počteno postavili ter se nato vsi zadovoljni in srečni vrnili v dolino.

Koliko pripovedovanja je bilo doma! Starši so z zadovoljstvom poslušali te vesele otroške spomine z gore in z vidno radostjo opazovali cvetice, ki so jih prinesli s seboj. Zbujali so se jim spomini na tiste blažene otroške čase, ko so oni z enakim zanimanjem in veseljem obiskovali goro. Ob tem spominu jim je bilo pri srcu hudo!

Otroci so pa drugega dne pripovedovali po vasi, kaj so lepega videli in doživeli na gori. Ta dan jim ostane v neizbrisnem spominu.

Mala stvarca — velik strah.

Spisal Ivo Trošt.

ovrinovi in Gregoričevi so stanovali na Krasu prav blizu zadnjega roba onih hribov, ki nam zakrivajo pogled na Jadransko morje. Miče in Nane sta lahko stekla vsak trenutek na hrib in odtam strmela na širono morskoro ravan, prostirajočo se daleč, daleč tja, dokler nese vid in še naprej v neskončnost . . . O, koliko lepih krajev je ob morju! A to se je samo zdelo mladima dečkoma,

ker sta slišala praviti dogodbe o rajnem Gregoričevem kapetanu, ki je objadral menda ves svet. Dečka sta se lahko ozrla nedaleč pod se, kjer se je